

la vyjádření osvětové a umělecké komise, jež požadovalo: „*režné zdivo budiž červené, reservoir a nátěry oken a mřížoví v barvě šedozelené. Tvar vlastního reservoiru připomínej svůj silhouetou formu kalichovitou, ochozový balkon pod reservoirem budiž vyřešen úměrně vzhledem k žádanému tvaru vlastního reservoiru.*“ Stavba proběhla v l. 1936 – 1937 a byla (včetně vodovodu) realizována firmami Ing. J. Drahoš, Ing. K. Krix a bratři V. a F. Capouškové (firma zajistila též změnu architektonického řešení vodojemu).

Ve funkcionalistických intencích s prvky neoklasicismu pojednaný věžový vodojem se skládá z kryté kolonády na nízkém soklu, ze které vybíhá masivní dřík s pohledovým cihelným zdívkem vertikálně členěný čtveřicí okenních pásů, na něž nasedá prstenec vyhlídkového ochozu a kalichovitý vodní rezervoár s plastickými horizontálními pásy završený drobnou lucernou a vyhlídkovou terasou na střeše. Do středu skosený portál z umělého kamene nese dataci stavby. V interiéru je provedeno vysuté železobetonové schodiště v jehož zrcadle stoupají tři železná potrubí, na střechu stavby pokračuje schodiště ve středu rezervoáru. Vodojem vysoký 38,5 m s rezervoárem o objemu 320 m³ doposud slouží svému účelu.

Osvald Polívka

★ 24. 5. 1859 Enns ‡ 30. 4. 1931 Praha

Studium na německé technice v Praze u prof. Zítka (v r. 1885 asistentem pozemního stavitelství a do r. 1899 asistentem prof.

Zítka), praxi získal v ateliéru A. Wolfa. V l. 1889 – 1890 studijní cesta po Itálii. V r. 1901 jmenován stavebním radou. Nejprve tvorba v historizujících slozích (česká renesance, pražské baroko), později se propracoval k vídeňské secesi a k moderně. Autor celé řady objektů finančních ústavů a dalších významných veřejných budov (např. Obecní dům spolu s A. Balšánkem aj.), či obchodních domů (např. Topičovo nakladatelství na Národní třídě aj.), ale i vodárny (Nymburk).

5 Bankovní palác Záložního úvěrního ústavu (nyní Galerie moderního umění), Velké náměstí 139

Na místě dnešního objektu stávaly tzv. Caivasovy domy, které zakoupila Všeobecná úvěrní společnost s úmyslem vystavět zde své sídlo. Banka vypala architektonickou soutěž, ve které zvítězil V. Šulc, záměr se však ukázal nad síly instituce (k čemuž se přispěla i vlna odporu organizovaná zástupci Klubu Za starou Prahu v souvislosti s Fultnerovými plány Špalkova domu), a ta pozemek prodala. Nový vlastník, Záložní úvěrní ústav, se zde rozhodl rovněž vybudovat bankovní dům, který by odpovídal „*moderním požadavkům a dnešní velikosti banky*“ (banka dosud sídlila v neobarokním paláci v Tomkově ulici č.p. 177). Byla vypsaná architektonická soutěž, ve které zvítězil Polívkův návrh (překvapivý neúspěch J. Kotěry). Stavbu realizovala firma V. Nekvasil v l. 1911-1912. Po 2. sv. válce objekt využíván pro administrativu. V l. 1986-1988 budova rekonstruována pro Muzeum revolučních tradic, od r. 1990 zde sídlí Galerie moderního umění.

Polívka koncipoval bankovní palác jako zdrženlivě modernistickou budovu se zvýšeným parterem, třípatrovou základní hmotou zakončenou do náměstí terasou s o patro vyšší nárožní věží, čímž potlačil působení nejvyššího ustoupeného podlaží budovy (částečně zastřešeno velkoplošným proskleným světlíkem). Architekt vypracoval nejen celkové plány, ale též i výkresy celé řady architektonických detailů (kovová zábradlí, vitraje aj.). Na výzdobě fasády objektu se podíleli sochaři L. J. Šaloun (alegorie Kontability a Plodnosti) a F. Fabiánek (atlanti nárožní věže). V objektu jsou mj. dochovány např. tapety, čtyřkřídly otočný turniket, vitráže, teracové podlahy a celá řada dalších původních prvků.

Arnošt Jenšovský

★ 15. 3. 1842 Pyšely u Benešova ‡ 19. 4. 1904 Praha

Studium pozemního stavitelství pražské polytechniky (od r. 1864 asistent). Zaměstnán na městském hospodářském úřadě u J. Srđínka, který opustil jako c.k. magistrátní rada. Od r. 1883 samostatným stavitelem v Praze. Tvořil zejména v historizujících slozích (neorenesance, později neobaroko) později užíval i secesního dekoru. Realizace škol (např. spolu s J. Srđínkem Malostranské gymnázium), činžovních domů (např. vlastní dům z l. 1901-1902 nahrazený Tančícím domem), ale též i radnic (Josefov) aj.

6 Diecézní ústav pro hluchoněmé – Rudolfinum/Hluchák (nyní Obchodní akademie, Střední odborná škola a Jazyková škola), Pospíšilova 365

„*V DOBĚ PROTEKTORÁTU BYLY HLUCHONĚMÉ DĚTI Z TOHOTO DOMU VYPUZENY A ÚSTAV OBSADILA HITLEROVSKÁ MLÁDEŽ...*“ „*TENTO ÚSTAV BYL POSTAVEN PRO HLUCHONĚMÉ DĚTI V R. 1901/2. OD SVĚHO ZALOŽENÍ BYL SOUKROMÝM A VYDRŽOVÁN HLAVNĚ MILODARY DOBRODINCŮ. TEPRVE VLÁDA DĚLNICKÉ TŘÍDY PROJEVILA PLNĚ POROZUMĚNÍ I PRO VZDĚLÁNÍ HLUCHÝCH DĚTÍ A PŘEVZALA TENTO ÚSTAV 7. X. 1950 DO STÁTNÍ SPRÁVY.*“ Cynickost pamětních nápisů, které byly odhaleny ve vestibulu budovy, je patrná z toho, že teprve až vláda dělnické třídy, definitivně objekt zabrala pro své účely a instituci pečující o vzdělávání neslyšících dětí odsunula z jejího sídla do Hoříček (1952). „Soukromý“ Diecézní ústav hluchoněmých založil v r. 1881 biskup Hais. Na přelomu 19. a 20. stol. již stará budova ústavu (Dlouhá č.p. 190, 191) z hygienických důvodů nevyhovovala, proto bylo přistoupeno k výstavbě budovy nové dle projektu A. Jenšovského. Stavbu provedla firma V. Nekvasila v l. 1901 – 1902.

Velkoryse koncipovaný monumentální neobarokní palác, se do Pospíšilovy třídy obrací symetrickým průčelím s těžištěm v ústředním rizalitu, který je výrazně převýšen a zakončen bohatě zdobeným atikovým štítem. V hlavním průčelí ve fasádách rizalitů a ve fasádách křídel můžeme nad bosovaným přízemím sledovat vysoký řád pilastrů (s iónskými hlavicemi) které podpírají profilovanou římsu. Hmoty objektu dotváří soustava mansardových a valbových střech, rozehraná hierarchií štítů vikýřů a atik. V interiéru je situováno tříramenné schodiště, které rovněž navozuje prostorový dojem barokního paláce a dále např. kaple sv. Josefa s nástěnnou výmalbou a klenbou (betonová skořepina) opatřenou iluzivním štukovým žebrovím a dochovaným původním lustrem. Objekt zahrnoval učebny, dílny, prostory pro ubytování, tělocvičnu, byt ředitele.

Literatura

BARTOŠ, Štěpán a kol. *Ve víru modernosti: Architektura 20. století v Královéhradeckém kraji*. Pardubice 2008.

BOŘECKÝ, Jindřich a kol. Josef Gočár, Otakar Novotný. Praha 2011.

DIVIŠOVÁ, Jaroslava, ed. *Encyklopedie města Hradce Králové*. Hradec Králové 2011.

FRAGNER, Benjamin a kol. *Industriální topografie: průmyslová architektura a technické stavby*. Praha 2012.

HERAIN, Karel. Ulrichův Hradec Králové. Umění: sborník pro českou výtvarnou práci, 1930, roč. 3.

KOŘÍNEK, R. a KRISTOVÁ, A. *Nerealizované věžové vodojemny*. Vodohospodářské technicko-ekonomické informace, 2019, roč. 61, č. 6, str. 4–9.

PENCÁK, Martin. *Hradecký architekt: Vladimír Fultner ve spleti české moderny*. Brno 2013.

POTŮČEK, Jakub. *Hradec Králové: architektura a urbanismus 1895-2009*. Hradec Králové 2009.

REJCHRTOVÁ, Jana. *Výstavba moderního kostela v Hradci Králové za první republiky ve světle archivních dokumentů*. nepublikováno.

SVOBODA, Ladislav. *Ústav hluchoněmých čp. 365 na Pospíšilově třídě v Hradci Králové*. 2010.

ŠTĚRBOVÁ, Daniela, SLAČÁLKOVÁ, Zuzana. *Stavebně historický průzkum Kostel Božského Srdce Páně*. 2012.

VLČEK, Pavel, ed. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004.

SOA Zámorsk. fond: Drahoš, *Vysoké Mýto*, inv. č. 1, kn. 1, inv. č. 14, kn 2.

BABUŠKA Milan 20. 11. 1884–17. 10. 1953 – Personal. [online]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BA-BU%C5%A0KA_Milan_20.11.1884-17.10.1953.

Georgina Steinsky (1949). Redirecting to <https://www.pametnaroda.cz/cs> [online]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/steinsky-georgina-20190601-0>.

Královéhradecký architektonický manuál. Královéhradecký architektonický manuál [online]. Copyright © Dům umění města Brna, Via Aurea s.r.o., kontrapunkt, z. ú. [cit. 19. 07. 2022]. Dostupné z: <https://kam.hradcekralove.cz/>.

Vydejte se na procházku po královéhradecké moderní architektuře

Nejzajímavější stavby a urbanistické řešení města nejlépe poznáte na procházkovém okruhu stříbrné barvy, který trvá vycházkovou chůzí dvě hodiny. První z jedenácti stojanů naleznete před budovou Kotěrova Muzea východních Čech.

www.hradeckralove.org/prochazky

Královéhradecký architektonický manuál v unikátní online databázi dokumentuje moderní architekturu, známé stavby i dosud neobjevené a skryté klenoty, architekty, stavitele a cenná veřejná prostranství a parky.

www.kam.hradcekralove.cz

Vydalo: Statutární město Hradec Králové, Odbor kultury, sportu a cestovního ruchu Magistrátu města Hradec Králové v roce 2022.
Texty: Odbor památkové péče Magistrátu města Hradec Králové
Foto: foto archiv města, archiv Muzea východních Čech
Tisk: Fronte s.r.o.
Design, sazba: FiftyFifty kreativní agentura s. r. o.
Vydáno při příležitosti Dnů evropského dědictví 2022 na téma Udržitelné památky.

Bohumil Sláma Otakar Novotný Milan Babuška Bohuslav Drahoš Osvald Polívka Arnošt Jenšovský v Hradci Králové

HRADEC KRÁLOVÉ

www.hradeckralove.org

„Jest zřejmo, že město bylo zřízeno, vedeno a zdokonalováno podle hledisek a zážitků velkoměstských i tehdy, když bylo provincií.“ (Herain, 1930)

Hradec Králové prodělal na přelomu 19. a 20. století skutečně turbulentní období své historie, které mj. díky prozíravé péči starosty JUDr. Františka Ulricha, vedlo postupně k vytvoření unikátního moderního města proslulého jakožto „Salon republiky“. Význam tohoto označení nespočívá jen ve špičkové architektuře města, ale je třeba jej chápat i v kontextu zmíněného systému řízení rozvoje, postavení města v rámci republiky a s jeho mezinárodními kontakty.

V souvislosti s architekturou moderního Hradce Králové jsou obvykle skloňována jména Jana Kotěry a Josefa Gočára, avšak i při vědomí významu těchto tvůrců by bylo skutečně ochuzující zapomínat na další architekty, kteří do tváře Hradce Králové vstoupily, byť jejich stopa nemusí být tak rozsáhlá a formující, jako je tomu v případě výše jmenovaných.

V tomto materiálu bychom rádi přiblížili šestici mimohradeckých projektantů, kteří každý na území dnešního města vytvořili obvykle jedinou, ale za to významnou stavbu, která do prostoru města přinesla nové podněty a v řadě případů doposud slouží buď přímo původnímu, nebo příbuznému účelu, což dokresluje udržitelnost a nadčasovost tehdejší architektonické produkce.

Revoluční stavba moderního kostela Božského Srdce Páně **1** je výrazem emancipace Pražského Předměstí jakožto samostatné obce a zároveň je na ní patrná dobová péči o spiritualitu. Steinského palác **2** s dvojicí tváří (do náměstí opatřen reprezentativní fasádou obloženou pískovcovými deskami, do dvora moderní fasáda z bílých cihel), dokresluje rozvoj průmyslu východních Čech. Multifunkční budova Sokolovny **3** dokládá rozvoj nejen sportovní myšlenky. Věžový vodojem na Kopci sv. Jána **4** zase dokládá péči o technickou infrastrukturu na území města a snahu i technickou stavbu pojet nat, aby vhodným způsobem zdobila své okolí. Palác Záložního úvěrního ústavu **5** zastupuje noblesní reprezentativní sídlo české bankovní instituce. Budova Diecézního ústavu hluchoněmých **6** dokládá dobovou péči v sociální oblasti, navíc reprezentuje instituci, jejíž nástupci doposud existují a která byla základem pro vzdělávání neslyšících v tomto kraji.

Uvedené stavby nejsou všechny situovány pouze na území samotného předválečného Hradce Králové. „Mimohradecké“ realizace však dokládají, jakým způsobem Salon republiky ovlivňoval a inspiroval své okolí. Byť od vzniku zmiňovaných objektů již uplynulo i více jak sto let, přesto doposud můžeme těžit z hmotného dědictví kvasu na přelomu 19. a 20. století a prvních desetiletí 20. století.

Bohumil Sláma

✧ 2. 7. 1887 České Budějovice ✧ 21. 4. 1961 Praha

V I. 1905 – 1911 studium architektury a pozemního stavitelství na české technice v Praze (od r. 1914 asistent), později doktor techniky. Po studiích navštívil Itálii, Německo, Francii, Belgii a Londýn. Ke konci r. 1918 stavitelská koncese v Praze. Od r. 1914 publikoval návrhy a statě na stránkách odborného tisku. Architekt se zabýval širokou škálou projektů od dámského salonu po krematorium. Realizace neoklasicistní, puristické (s B. Feuersteinem krematorium v Nymburku), konstruktivistické a funkcionalistické (např. palác Českého rozhlasu v Praze).

1 Kostel Božského Srdce Páně, náměstí 28. října 13

O kostele uvažováno již v r. 1919, od r. 1921 činná Jednota pro stavbu a vydržování kostela (organizační a sbírková činnost např. prodej kostelních „cihel“). Pro stavbu nejprve získán pozemek na místě dnešního domu č. p. 733 (návrh kaple s kopulí z r. 1925 od arch. B. Dvořáka), stávající parcela byla zakoupena až v r. 1927 (nejprve vybrán návrh arch. Schneidera – následně zamítnut). Dne 28. 09. 1928 slavnostně položen základní kámen u příležitosti oslav 10. výročí ČSR. Projekt kostela nakonec zadán arch. Slámovi. Stavbu prováděla firma V. a F. Capouškoví v I. 1929 – 1931. Kostel vysvětil biskup Pícha dne 14. 08. 1932. Dle Pamětní knihy je chrám „*postaven ke cti Božského Srdce Páně – na památku padlých vojinů z diecéze královohradecké ve světové válce v roce 1914 – 1918*“.

Prísně symetrické monumentální uliční průčelí kostela vrcholí betonovým křížem na vysoké zvonici, která spolu s dvojicí rizalitů při navazující zástavbě a s přízemními kaplemi předstupuje před hmotu kostelní lodi. Obdélná hlavní loď a presbytář jsou zaklenuty valenými klenbami. Konstruktčně kostel tvoří železobetonový skelet s ocelovým krovem a zvonovou stolicí. Vyznění fasád kostela, jakož i jeho interiéru je založeno na přiznaných konstrukčních prvcích (tj. pilíře a překlady, klenební pasy aj.). Na výzdobě objektu se podílel mj. J. Horejc (artdecové reliéfy kazatelny s atributy evangelistů **1A**, korpus Krista). Z vybavení zmírnme též např. neorománské oltáře (zadány Františkem Josefem I. původně pro kostel v Pule) a neonové osvětlení na stropě boční kaple aj.

Otakar Novotný

✧ 11. 1. 1880 Benešov ✧ 4. 4. 1959 Praha

V I. 1894 – 1898 studium na Státní vyšší průmyslové škole v Praze a v I. 1900 – 1903 na Uměleckoprůmyslové škole

u J. Kotěry (v I. 1903 – 1904 hlavní architekt v Kotěrově ateliéru). V r. 1908 cesta do Holandska a Belgie. Autor řady teoretických statí, redaktor odborného tisku, člen a později předseda S.V.U. Mánes a dalších spolků, pedagog. Z díla zmírnme např. Štencův dům na Starém městě Pražském, sokolovny v Hořicích a Rakovníku, Zemánkův dům v Holicích, vilu Čerych v České Skalici, Bartoňův dům v Náchodě, Spolkový dům Mánes, národek O. Gutfreunda, výprava pohřbu TGM aj. V Hradci Králové se v rámci Kotěrova ateliéru podílel i na zařízení Okresního domu a později se zúčastnil soutěže na projekt sokolovny.

2 Palác Steinský-Sehnoutka, Ulrichovo náměstí 734

Novotný navrhl v prostoru Ulrichova náměstí monumentální administrativní a obytný palác pro továrníka Rudolfa Steinského-Sehnoutku, textilního magnáta a filantropa. Architekt pro stavebníka vyprojektoval též ubytovnu a stravovnu pro zaměstnance (tzv. Sehnoutkův dům) a obecní dům s chorobincem v Černošicích nad Labem. Stavba paláce proběhla v I. 1928 – 1929. Továrníkova rodina po únoru 1948 emigrovala do Kanady. V objektu před r. 1989 sídlil Okresní výbor KSČ.

Budova paláce zapadá do regulace Ulrichova náměstí, kde vyvažuje Gočárovu budovu Ředitelství státních drah. Uliční fasáda objektu, obložená pískovcem, je laděna v intencích neoklasicismu, její vizuální účinek je založen na minimu výrazových prostředků a kontrastu horizontálních a vertikálních linií (převýšená hmotu středního rizalitu s atikou, vysoká francouzská okna – Novotného oblíbený motiv a naproti tomu předsazené horizontálně řešené přízemí s pásovými okny, hlavní hmotu objektu navazující na okolní zástavbu aj.), které na atice dotváří „tympanon“ nesoucí civilistní reliéf od K. Dvořáka zobrazující boha Merkura a alegorii textilu. V režné dvorní fasádě je využito dekorativního působení bílých cihel. V interiéru paláce velkorysá reprezentační místnosti, stavebníkův honosný byt a ve vyšších podlažích dalších 13 menších bytů.

Milan Babuška

✧ 20. 11. 1884 Dubí u Kladna ✧ 17. 10. 1953 Praha

Od r. 1903 studoval pozemní stavitelství a architekturu na české technice (doktor technických věd), navštěvoval též hudební konzervatoř (mj. hostujícím dirigentem České filharmonie). Později vyučoval na průmyslové škole v Jaroměři a na vyšší průmyslové škole v Praze. Účastnil se řady architektonických soutěží. Projektoval jak v prostoru Českých zemí, potažmo Československa, tak i v zahraničí. Mezi nejvýznamnější realizace patří Národní technické a Zemědělské muzeum (v I. 1937 – 1940). Architekt pro Hradec Králové navrhl kromě Sokolovny též vilu č. p. 672 v ulici Střelecká.

3 Sokolovna, Eliščino nábřeží 777

V r. 1901 vzniklo Družstvo pro postavení nové sokolovny a v r. 1911 byl zamýšlený areál se stadionem umístěn v rámci regulace na Eliščino nábřeží. Ve veřejné soutěži vypsané v r. 1921 zvítězil puristický návrh arch. Babušky, avšak nedostatek finančních prostředků oddálil položení základního kamene až do 28. 10. 1928. Stavba probíhala v I. 1929 – 1930 podle plánů arch. Babušky přepracovaných již v intencích funkcionalismu. Architektura objektu byla narušena v době nacistické okupace odstraněním reliéfů sokolů. V I. 1986 – 1989 byla přistavěna tělocvična a v I. 2004 – 2005 přestavěn kinosál.

Výraz hlavního průčelí objektu je založen na spolupůsobení fasády středního nižšího horizontálního křídla členěné vertikálními pásy oken a převýšených vertikálních štítů bočních křídel s nečleněnými fasádami otevřenými pouze vstupy se schodišti, subtilními markýzami a (původně) reliéfy sokolů pod korunními římsami štítů. V architektuře objektu se původně uplatnily omítky ve dvou hrubostech a neonové reklamní nápisy. Multifunkční budova sokolovny zahrnovala dva sály tělocvičny, restauraci a kinosál, devět hostinských pokojů a dvě spolkové noclehárny. V horních patrech se dále nacházela výborovna, čítárna a zkušební síň pro sokolskou filharmonii. Zajímavými prvky objektu jsou mj. vstupy v umělém kameni se zabudovanými výkladními skříněmi, harmonická linie zábradlí bočních schodišť, dešťové svody severního křídla a působivý trámový strop ve vstupním prostoru.

Bohuslav Drahoš

✧ 8. 11. 1894 Vysoké Mýto ✧ neznámé

Úředně autorizovaný civilní inženýr stavební a stavitel. V r. 1929 převzal významnou stavební firmu Josef Drahoš. Realizace staveb pozemních, železobetonových, vodních, vodovodních, silničních, železničních a tunelových.

4 Věžový vodojem, Husova ul.

Projekt věžového vodojemu na Kopci sv. Jana, jehož investorem byl městys Nový Hradec Králové, byl nejprve svěřen firmě Ing. Dr. F. Uhra z Peček. S ohledem na výraznou pohledovou exponovanost budoucího vodojemu bylo architektonické řešení v roce 1935 předloženo též městské radě Hradce Králové, která obdrže-

